

Aarhus
Symfoni
21/Orkester
/22

Beethoven, Schubert & Mozart

FORVANDLINGENS STEMME

12. maj 2022 kl. 19.30
Symfonisk sal • Musikhuset Aarhus

PROGRAM

Ludwig van Beethoven (1770-1827)

Ouverture til *Die Geschöpfe des Prometheus* (1801) 6 min.

Franz Schubert (1797-1828)

“Prometheus” (1819) 6 min.

Arr. Max Reger | Solist: Arttu Kataja

“Gretchen am Spinnrade” (1814) 4 min.

Arr. Franz Liszt | Solist: Trine Bastrup Møller

“Du bist die Ruh” (1823) 4 min.

Arr. Anton Webern | Solist: Arttu Kataja

“Rosamunde”, mellemaktsmusik nr. 2 (1828) 4 min.

Orkestermellemspil

“Der Zwerg” (1823) 6 min.

Arr. Benjamin de Murashkin | Solist: Trine Bastrup Møller

“Erlkönig” (1815) 5 min.

Arr. Hector Berlioz | Solist: Arttu Kataja

“Nachtstück” (1819) 6 min.

Arr. Benjamin de Murashkin | Solist: Trine Bastrup Møller

P A U S E 25 min.

Wolfgang Amadeus Mozart (1756-1791)

Symfoni nr. 36, “Linzer” (1783) 28 min.

Adagio – Allegro spiritoso

Andante

Menuetto

Finale (Presto)

Varighed i alt ca. 95 min.

MEDVIRKENDE

Hartmut Haenchen

DIRIGENT

Arttu Kataja

BARYTON

Trine Bastrup Møller

SOPRAN

FORVANDLINGENS STEMME

af Christina Blangstrup Dahl

Opbrud. Oprør. Afklaring. Mennesket transformeres til noget andet og mere i Beethovens Prometheus-ouverture – og Schuberts sange gør det samme, når de kommer ind i den store koncertsal: Denne koncert handler om forvandling.

Schuberts sange blev egentlig skabt i det lille format. Men musikalsk såvel som følelsesmæssigt er sangene så righoldige, at nogle af tidernes største komponister har genskabt dem i symfoniorkestrets store format. Derfor møder vi Schuberts sange set gennem Liszts, Weberns, Regers, de Murashkins og Berlioz' briller – og hører dem gennem Trine Bastrup Møllers og Arttu Katajas smidige stemmer. De Murashkins arrangementer er for øvrigt uopførelser særligt bestilt til denne koncert.

Mozarts Linzer-symfoni er skrevet på rent overskud. Den er et vidnesbyrd på en komponist, der er en mester på højdepunktet af sin kunnen. Mozart jonglerer overlegent med de musikalske traditioner – og tilføjer et par af sine helt egne ideer. Det beskedne bliver stort – både hos Mozart og hos Schubert.

Beethoven Ouverture til *Die Geschöpfe des Prometheus*

En ballet af Beethoven! Sådan en falder man ikke over hver dag, for der er faktisk kun en (i hvert fald, hvis vi

tæller helaftensballetter). Balletten er skabt over den græske myte om titanen Prometheus, der skaber mennesket ud af ler og senere stjæler ilden fra guderne for at give den til mennesket. Prometheus opdager, at mennesket befinder sig i en tilstand af uvidenhed og introducerer dem til videnskaben – en handling lige efter Oplysningstidens idealer – og til kunsten.

Musikken til ouverturen er lettere og med flere orkestereffekter, end Beethoven brugte i sine mere seriøse symfonier. Der er dog stadig en forbindelse mellem opera og symfonier; Beethoven brugte nemlig senere et tema fra fjerde akt til Eroica-symfonien.

Dissonanserne i begyndelsen af ouverturen ville have været chokerende for samtiden. Måske skal de fortolkes i tråd med Beethovens Oplysningsideal, og de krasse klange ville således symbolisere menneskets uvidenhed i tiden før mødet med Prometheus – en uvidenhed, som stod i kontrast til Oplysningstidens idealer om kundskab. Derefter får vi masser af farver og liv i både strygere og blæser, der illustrerer det oplyste menneskes fryd ved de nyfundne kundskaber.

En lidt mere myte-nær fortolkning er, at begyndelsen skildrer Prometheus' overskridelse af gudernes regler, da han stjæler ilden. Den umådelige energi i ouverturen skildrer herefter

Prometheus' flugt fra guderne
Lige gyldigt hvilken vinkel, man vælger,
er det opløftende, vital musik.

Schubert **Prometheus – Tekst: Johann** **Wolfgang von Goethe (1773)**

Lieden "Prometheus" er skrevet over et digt af Goethe og skildrer den oprørske gud Prometheus. Han sætter sig op imod selveste Zeus, da han bibringer menneskene kundskaber og indsigt. Som straf bliver han lænket til en klippe, hvor en ørn hver dag æder hans lever, der så vokser ud igen om natten, så det hele kan gentage sig næste dag. Straffen var tofold; ikke bare var Prometheus i evig fysisk lidelse; han levede også i mental pine ved tanken om næste dags lidelser, fuldstændig magen til de foregående dage. De græske guder så ikke med milde øjne på obsternasighed.

Sangen foregår inden Prometheus' straf. Den oprørske Prometheus henvender sig direkte til Zeus og håner ham – hvis ikke børnene og de fattige var sådan nogle fjolser, var der slet ingen, der ville give de afmægtige guder noget som helst. Som barn vendte Prometheus selv sine øjne mod himlen, men ingen hjalp ham – og guderne har i det hele taget aldrig gjort noget godt for nogen.

Sangen er således både et eftertrykkeligt opgør ikke bare med en specifik gud, men med gudernes almagt i det hele taget. Med andre ord lige så samfundsomstyrtende som den handling, Prometheus udførte, da han bragte gudernes kundskaber til menneskene.

Til sidst sætter han trumf på: Han har formet de dødelige mennesker i sit eget billede, fortæller han Zeus – "for at lide, at græde, at nyde, at frydes, og for at håne dig, som jeg gør!"

Det er også en af de sange, som man kan høre igen og igen, for Schubert lader hele tiden musikken kommentere indholdet. Som regel med illustrationer eller uddybninger af teksten, men også lejlighedsvis ironi, hvilket ellers er sjældent hos Schubert. Det kan således anbefales at læse med undervejs – gerne med ørerne på stilke.

Ører på stilke havde også Reger, som var en af kræfterne bag udviklingen af lieder med orkesterledsagelse. Til datidens koncerter blandede man ofte formaterne, og det fik ofte liederen til at fremstå malplaceret, mente han: "I mine ører er det ofte ganske enkelt en fornærmelse at skulle lytte til en sanger, der efterfølger et orkesterstykke i en gigantisk sal og fremfører lieder til et klavers spinkle akkompagnement i det enorme rum. Men det siger sig selv, at man skal foretage et meget nøje valg af de sange, der skal orkestreres." Man skulle også være omhyggelig med, hvordan det blev gjort, fortalte han til sin forlægger: "Instrumentationen vil sikre, at sangeren aldrig bliver overdøvet. Jeg har så ofte bemærket, at opførelsen af sange ved symfoniske koncerter har lidt meget under at herrerne, der dirigerer, ikke ligefrem var de bedste akkompagnatører. Dette problem vil blive afhjulpet af instrumentationen; og at trække et ekstra flygel ind på scenen vil

ikke engang være nødvendigt ... Efter at have haft prøver dagligt i to hele vintre med Meininger Hofkapelle og efter at have opført mange sange (solosange!) med orkestret ved jeg præcis, hvordan man orkestrerer sådanne sager."

Goethes digt "Prometheus" er et vigtigt værk i Sturm und Drang-bevægelsen, og det indkapsler hele romantikkens forestilling om enspænderens oprør og frihedstrang. Det er også et opgør med kristendommens traditionelle gudsbillede og skabte en betydelig kontrovers i samtiden – og så skal man nok heller ikke ignorere, at det er skrevet i tiden efter revolutionerne fejede hen over Europa. Hverken guder eller enerådende herskere er rigtig på mode mere.

Schubert **Gretchen am Spinnrade –** **Tekst: Johann Wolfgang** **von Goethe (1772-1829)**

Med "Gretchen am Spinnrade" er vi igen hos Goethe, denne gang fra hans *Faust*. Gretchen sidder ved rokken og tænker længselsfuldt på Faust og alt det, som han har lovet hende. Musikken kulminerer, da Gretchen mindes hans kys. Til slut indser hun den svære sandhed: Faust vil aldrig blive hendes. Musikken vender tilbage til spinderokkens monotoni – som et stadigt malende bevis på, at kærligheden blot er et drømmesynd.

I strygerne kan vi høre spindehjulets stadige bevægelse, der først stopper i et udråb, da Gretchen mindes "hans kys!" Det er med andre ord også en sang, der sætter ord på noget så

tabubelagt som ikke bare en kvindes følelser (det var sjældent nok i 1814), men også hendes seksualitet – og oven i købet lader hende tale i første person. Hun har med andre ord en stemme.

Sangen er blevet kaldt for Schuberts første mesterværk, og han skrev den i den fremskredne alder af 17 år. Og når man kalder noget et mesterværk, så er det ikke, fordi der mangler konkurrence, hverken i kvantitet eller kvalitet; Schubert skrev således over 600 sange. De største af dem er, ganske som "Gretchen am Spinnrade" et mikrokosmos. På ganske få minutter tager komponisten os gennem liv og død, håb og kærlighed. Det kan være svært at få alle detaljerne med i første hug – og her er det faktisk en fordel med orkesterversionen: Alt andet lige kan et fuldt orkester bedre illustrere de mangeartede følelser, som vores sangere gennemlever.

Schubert **Du bist die Ruh – Tekst:** **Friedrich Rückert** **(mlm. 1804-1866)**

Fra Goethe til Rückert: "Du bist die Ruh" er blevet kaldt for en af verdens mest berømte lieder – og en af de sværeste at synge. Melodien er enkel og fredfyldt, og det kræver fuldstændig kontrol over åndedræt og klang at formidle den. Ovenikøbet er det meste af sangen ganske svag, så sangeren skal kunne projicere sin stemme – ikke mindst, når han står foran et symfoniorkester.

Teksten gengiver fuldkommen ro og sjælefred. Forfatteren underviste i orientalske fag på universitetet, og det er da også en meditativ stemning, der gennemstrømmer digtet – som et ritual fra østens religioner. Musikalsk set står melodien næsten stille, og gentagelse og monotoner får næsten lieden til at virke som et mantra eller et chant. I Rückerts tilfælde er det længslen efter den stilfærdige, klippefaste kærlighed, som ægteskabet i hans øjne var garant for. Lieden er dermed lige dele kærlighedssang og en bøn om at måtte indgå i et sådant ideelt forhold.

For øvrigt er tekstens årstal ikke en slåfejl; man ved ganske enkelt ikke nøjagtigt, hvornår Rückert skrev digtet.

Schubert Uddrag af Rosamunde

Rosamunde, Prinsessen af Cypern er et skuespil skrevet af Helmina von Chézy. Det er i dag stort set gået i glemmebogen og bliver faktisk kun husket, fordi Schubert skrev musik til skuespillet. Det er historien om prinsessen Rosamunde, der efter at være vokset op som fårehyrde forsøger at genvinde sin trone. Guvernøren gør sit bedste for at stoppe hende, først gennem intriger, så gennem ægteskabstilbud og til sidst med et forgiftningsforsøg. Alle forsøg er imidlertid forgæves, og med opbakning fra cyprioterne og den kretensiske prins (som er Rosamundes udkårne), lykkes det hende at indtage sin retmæssige plads på tronen. Der er også nogle spøgelse, et mystisk skibbrud og en flok jægere, men deres nøjagtige

funktion i skuespillet er lidt svært at placere. Det var de også for samtidens publikum; skuespillet blev kun opført to gange og blev aldrig udgivet, så der er en god grund til, at det er blevet glemt.

Rosamunde er for øvrigt et af flere værker af Schubert, der egentlig var blevet væk. Den navnkundige musikskribent George Grove (det er ham med musikleksikonnet) var sammen med Arthur Sullivan (det er ham med *Mikado*, *Piraterne fra Penzance* og meget mere) i Wien for at researche Schubert. Her er, hvad Grove skrev om det: ”På bunden af skabet i hjørnet længst væk fandt jeg et bundt noder, der var to fod høje, omhyggeligt ombundet [med snor, o.a.] og sorte af støv efter at have været uforstyrrede i næsten et halvt århundrede. ... Dette var stemmerne til al musikken i *Rosamunde*, bundet efter anden opførelse i december 1823 og sandsynligvis aldrig forstyrret siden. Dr. Schneider [Schuberts nevø] må have moret sig over vores begejstring; men lad os håbe, at han huskede sine egne dage med ekstase; i hvert fald overså han det venligt og gav os tilladelse til at tage med og kopiere det, vi ønskede.” Omgivelserne havde ikke de store tanker om Schuberts musik på det tidspunkt.

Schubert Der Zwerg – Tekst: Matthäus von Collin (1813)

Der Zwerg er endnu en udfordrende lied. Den bliver nemlig sunget af tre forskellige stemmer: Dværgen, den dronning, som han tjener – samt fortælleren.

Den er også udfordrende, fordi dens tema er så grusomt. Det er gotisk gru og horror – og samtidig så menneskeligt beskrevet, at man ikke kan lade være med at leve sig ind i dværgens sorg. Han er forelsket i sin dronning, men hun har giftet sig med kongen i stedet. ”Du er selv skyld i dette,” siger dværgen til hende. ”Nu kan kun din død glæde mig.” Han lægger – grædende – en rød silkesnor om hendes hals, kvæler hende og lader hende glide ned i vandet. ”Hans hjerte brænder med så stor længsel efter hende, at han aldrig mere vil gå i land,” lyder liedens sidste linjer. Der er noget dybt tragisk over dværgen, idet hans forkrøblede ræsonnementer flettes sammen med længsel i den efterladtes sorg – men aldrig i mordrens fortrydelse. Han er tvunget til sin overskridelse (mordet), fordi dronningen nægter at begå en overskridelse (hun fravælger dværgen, den vanskabte, afmægtige og udstødte, til fordel for et konventionelt liv som magtfuld, normoverholdende magthaver).

Eller er han? Nutidens samfunds- og kønsforskere ville nok have en del at sige om ”incel”-kulturens iscenesættelse af kvinden som den villet uopnåelige (og dermed skyldige i overgreb fra de undertrykte, fravalgte mænd) samt kvinders ret til selvbestemmelse. Det tjener formodentlig blot til at fremhæve digtets fascinationskraft; det er ganske enkelt svært – og aldeles forfladigende – at reducere denne fortælling til skurke og ofre.

Der Zwerg er en af de mange Schubert-lieder, der kan synges af mænd såvel som kvinder. Ofte med samme resultat – men netop i *Der Zwerg* kan lytteren godt få en større affinitet med det køn, der synger. Det gør kun lieden så meget desto mere interessant, og det er jo altid (endnu) en undskyldning for at gå hjem og sætte et stykke musik på for at høre det modsatte køn.

NB: Hør godt efter akkompagnementet: Her kan man høre intet mindre end Beethovens berømte skæbnetema – i det øjeblik, hvor dværgen slår sin dronning ihjel.

Schubert Erlkönig – Tekst: Johann Wolfgang von Goethe (1782)

Så kommer vi til koncertens danske islæt. ”Erlkönig” er nemlig skrevet over en historie, som de fleste danskere og alle musikelskere kender – nemlig den om elverfolket, der lokker folk i døden. Niels W. Gades *Elverskud* er en klassiker i de danske koncertsale, og Goethe blev også inspireret af historien – dog i en version fra Peder Syvs *Viser om Konger, Kemper og Andre* fra 1695, som Herder havde oversat til tysk.

Også her er der flere stemmer: Fortælleren, faderen, hans lille søn samt elverkongen. Strengt taget har hesten også sin egen ”stemme”, nemlig de hurtige trioler i strygerakkompagnementet, der skildrer en hurtig galop. Hver fortællestemme har sine egne kendetegn: Faderen ligger eksempelvis i det dybe register og

synger både i dur og mol. Sønnen ligger i det høje register og synger kun i mol, og elverkongen synger både i dur og mol – som en illustration af hans mørke side og hans evne til at skjule den.

Historien er den gruopvækkende fortælling om faderen, der med sin syge søn i armene galopperer gennem natten. Elverkongen lokker sønnen, men faderen kan ikke se elveren. Digtet er ikke mindst så rædselsvækkende, fordi vi hører sønnens død med hans egne ord: ”Far, far, nu rører han mig! Elverkongen har gjort mig ondt!” samt elverkongens lokkende ord, der til sidst munder ud i sandheden: ”Og er du ikke villig, så bruger jeg vold.” Da faderen når frem, er sønnen død i hans arme. Lieden er et kondensat af selve rædslen – for det overnaturlige og for at miste det, man har allerkærest: sit barn.

Lieden er intet mindre end Schuberts opus 1! Den blev revideret hele tre gange, før den fjerde version blev trykt i 1821. Premieren blev en stor succes og gjorde hurtigt komponisten berømt i Wien. Goethe selv var dog ikke synderlig begejstret. Han fik tilsendt noden (for at godkende udgivelsen) og sendte den tilbage uden kommentar – han brød sig nemlig ikke Schuberts beslutning om at lave en gennemkomponeret lied. Senere ændrede han dog fuldstændig mening. Det behøvede resten af verden ikke; såvel kritikere som det brede publikum anså lieden for et mesterværk fra første færd.

Lieden er orkestreret af både Liszt, Reger og Berlioz, og vi har valgt den sidste version. Berlioz hørte i Prag komponisten Vaclav Tomášeks version af ”Erlkönig”, hvor kritikere havnede i en diskussion om stykkets tempo: ”Der var en eller anden (for der er mennesker, der finder fejl i alt), der lavede en sammenligning mellem akkompagnementet til dette stykke og det til Schuberts ballade, hvor hestens rasende galop gengives, og erklærede, at Hr. Tomášek havde efterlignet et præsteøgs rolige gangart. Der var imidlertid en intelligent kritiker, mere kapabel end sine naboer til at bedømme kunstens filosofi, der fik udraderet denne ironi og med god fornuft svarede: ’Det er bare fordi Schubert fik den uheldige hest til at galopere så vildt, at den er brudt sammen og nu er tvunget ned i et snegetempo.’”

Således forberedt på hippologiske udfordringer svarede Berlioz beredvilligt ja, da han blev bedt om at orkestrere stykket i 1860. Han følte nemlig, at Schuberts klaverakkompagnement grundlæggende var orkestralt i sin natur.

Bonusinformation: Digtet er sat i musik af mere end 100 komponister.

Schubert **Nachtstück – Tekst: Johann** **Mayrhofer (årstal ukendt)**

Som afslutning på Schubert-sangene kan man ikke forestille sig en bedre – og mere afklaret – afslutning end ”Nachtstück”.

En gammel mand går ud på engen i månelys og tåge. Han synger til skoven: ”Snart er det fuldbragt. Snart sover jeg ind, den lange søvn, der løser mig fra al lidelse.” Træerne og græsset og fuglene svarer ham: ”Sov sødt, gamle mand.” Afslutningsordene er ”Der Alte horcht, der Alte schweigt, Der Tod hat sich zu ihm geneigt.” ”Den gamle mand lytter, den gamle mand tier, Døden har bøjet sig mod ham.”

Lieden er en nocturne: Den foregår om natten – og handler om det store mørke, som vi alle går ind i før eller siden. Cyklussen er fuldendt; døden har omfavnet os, og vi er tilbage i en fredfyldt verden før noget syndefald.

Det er for øvrigt den unge danske komponist Benjamin de Murashkin, der har skabt orkesterakkompagnementet til denne lied samt til ”Der Zwerg”.

TEKSTER TIL SCHUBERTS SANGE

Prometheus

Bedecke deinen Himmel, Zeus,
Mit Wolkendunst,
Und übe, dem Knaben gleich,
Der Disteln köpft,
An Eichen dich und Bergeshöhn;
Musst mir meine Erde
Doch lassen stehn
Und meine Hütte, die du nicht gebaut,
Und meinen Herd,
Um dessen Glut
Du mich beneidest.

Ich kenne nichts Ärmeres
Unter der Sonn’ als euch, Götter!
Ihr nähret kümmerlich
Von Opfersteuern
Und Gebetshauch
Eure Majestät,
Und darbtet, wären
Nicht Kinder und Bettler
Hoffnungsvolle Toren.

Prometheus

Svøb din himmel, Zeus,
I disede skyer,
Og øv dig, som drengen,
Der halshugger tidslernerne,
På egne og bjergtoppene;
Men lad stå min jord

Og min hytte, som du ikke har bygget,
Og mit ildsted,
Hvis glød
Du misunder mig.

Jeg kender intet fattigere
Under solen end jer, guder!
I næres ynkeligt
Af offerbod
Og bønnernes åndedrag
Deres majestæt,
Og I ville sulte
Om ikke børn og tiggere
Håbefulde tåber var.

Da ich ein Kind war,
Nicht wusste, wo aus noch ein,
Kehrt' ich mein verirrtes Auge
Zur Sonne, als wenn drüber wär'
Ein Ohr, zu hören meine Klage,
Ein Herz, wie mein's,
Sich des Bedrängten zu erbarmen.

Wer half mir
Wider der Titanen Übermut?
Wer rettete vom Tode mich,
Von Sklaverei?
Hast du nicht alles selbst vollendet,
Heilig glühend Herz?
Und glühtest jung und gut,
Betrogen, Rettungsdank
Dem Schlafenden da droben?

Ich dich ehren? Wofür?
Hast du die Schmerzen gelindert
Je des Beladenen?
Hast du die Tränen gestillet
Je des Geängsteten?
Hat nicht mich zum Manne geschmiedet
Die allmächtige Zeit
Und das ewige Schicksal,
Meine Herrn und deine?

Wähntest du etwa,
Ich sollte das Leben hassen,
In Wüsten fliehen,
Weil nicht alle
Blüenträume reiften?

Hier sitz' ich, forme Menschen
Nach meinem Bilde,
Ein Geschlecht, das mir gleich sei,
Zu leiden, zu weinen,
Zu genießen und zu freuen sich,
Und dein nicht zu achten,
Wie ich!

Da jeg var barn
Og ikke vidste, hvad jeg nu ved
Vendte jeg mit vildfarne blik
Mod solen, som om dér et øre var,
Der ville høre min klage,
Et hjerte, der – som mit –
Ville forbarme sig over de forpinte.

Hvem hjalp mig
Mod titanernes overmod?
Hvem reddede mig fra døden,
Fra slaveri?
Har du ikke selv fuldendt alt dette,
Helligt glødende hjerte?
Og gløder ungt og godt,
Forrådt, taknemmelig
For den sovende deroppe?

Skulle jeg ære dig? Hvorfor?
Har du de tyngedes smerter lindret?

Har du de ængsteliges tårer tørret?

Har ikke den almægtige tid
Smedet mig til mand,
Og er ikke den evige skæbne,
Min herre og din?

Bildte du dig ind,
At jeg skulle hade livet,
Flygte ud i ørkenerne,
Fordi ikke alle
Blomstrende drømme modnedes?

Her sidder jeg, former mennesker
I mit billede,
De er af min slægt,
Til at lide, til at græde,
Til at nyde og til at fryde sig,
Og dig ikke at agte,
Som mig!

Gretchen am Spinnrade

Meine Ruh' ist hin,
Mein Herz ist schwer;
Ich finde sie nimmer
Und nimmermehr.

Wo ich ihn nicht hab'
Ist mir das Grab,
Die ganze Welt
Ist mir vergällt.

Mein armer Kopf
Ist mir verrückt,
Mein armer Sinn
Ist mir zerstückt.

Meine Ruh' ist hin,
Mein Herz ist schwer;
Ich finde sie nimmer
Und nimmermehr.

Nach ihm nur schau' ich
Zum Fenster hinaus,
Nach ihm nur geh' ich
Aus dem Haus.

Sein hoher Gang,
Sein' edle Gestalt,
Seines Mundes Lächeln,
Seiner Augen Gewalt,

Und seiner Rede
Zauberfluß,
Sein Händedruck,
Und ach sein Kuß!

Meine Ruh' ist hin,
Mein Herz ist schwer,
Ich finde sie nimmer
Und nimmermehr.

Mein Busen drängt
Sich nach ihm hin.
Ach dürft ich fassen
Und halten ihn!

Gretchen ved spinderokken

Min ro er borte,
Mit hjerte er tungt;
Jeg finder den aldrig
Aldrig mere.

Hvor jeg ham ikke har
Er verden blot min grav,
Hele verden
Er mig blevet bitter.

Mit arme hoved
Er sønderbrudt.
Mit arme sind
Er splintret.

Min ro er borte,
Mit hjerte er tungt;
Jeg finder den aldrig
Aldrig mere.

Kun efter ham
Ser jeg ud ad vinduet.
Kun for ham
Forlader jeg huset.

Hans noble trit,
Hans ædle skikkelse,
Hans munds smil,
Hans øjnes kraft,

Og den underfulde strøm
Af hans ord,
Vægten af hans hånd,
Og ak, hans kys!

Min ro er borte,
Mit hjerte er tungt;
Jeg finder den aldrig
Aldrig mere.

Mit bryst
Længes efter ham.
Ak, var det mig tilladt ham at favne
Og ham at holde!

Und küssen ihn
So wie ich wollt',
An seinen Küssen
Vergehen sollt'!

Du bist die Ruh

Du bist die Ruh',
der Friede mild,
die Sehnsucht du,
und was sie stillt.

Ich weihe dir
voll Lust und Schmerz
zur Wohnung hier
mein Aug' und Herz.

Kehr' ein bei mir,
und schließe du
still hinter dir
die Pforten zu.

Treib' andern Schmerz
aus dieser Brust!
Voll sei dies Herz
von deiner Lust.

Dies Augenzelt,
von deinem Glanz
allein erhellt,
O füll es ganz!

Der Zwerg

Im trüben Licht verschwinden schon die Berge,
Es schwebt das Schiff auf glat-
ten Meereswogen,
Worauf die Königin mit ihrem Zwerge.

Sie schaut empor zum hochgewölbten Bogen,
Hinauf zur lichtdurchwirkten blauen Ferne;
Die mit der Milch des Himmels
blass durchzogen.

Og kysse ham
Som jeg end ville,
At gå under
Ved hans kys!

Du er roen

Du er roen,
freden mild,
længslen er du,
og hvad den stiller.

Jeg vier dig
af lyst og smerte fyldt
mit øje og mit hjerte
at du kan tage bolig her.

Kom ind til mig,
Og luk sagte
Portene til
Bag dig.

Driv al anden smerte
ud af dette bryst!
Fyldt er dette hjerte
af din lyst.

Mine øjnes hvælving,
af din glans
alene oplyst,
Åh, fyld den helt!

Dværgen

I det matte lys svinder allerede bjergene,
Skibet svæver over havets glatte bølger,
Om bord er dronningen med sin dværg.

Hun skuer op mod himlens høje hvælving,
Op mod det lysgennemvævede blå fjerne;
Blegt gennemtrukket af himlens mælk.

"Nie, nie habt ihr mir gelo-
gen noch, ihr Sterne,"
So ruft sie aus, "bald werd'
ich nun entschwinden,
Ihr sagt es mir, doch sterb' ich wahrlich gerne."

Da tritt der Zwerg zur Königin, mag binden
Um ihren Hals die Schnur von roter Seide,
Und weint, als wollt' er schnell
vor Gram erblinden.

Er spricht: "Du selbst bist
schuld an diesem Leide
Weil um den König du mich hast verlassen,
Jetzt weckt dein Sterben ein-
zig mir noch Freude.

"Zwar werd' ich ewiglich mich selber haßen,
Der dir mit dieser Hand den Tod gegeben,
Doch mußst zum frühen Grab
du nun erblassen."

Sie legt die Hand aufs Herz voll jungem Leben,
Und aus dem Aug' die schweren Tränen rinnen,
Das sie zum Himmel betend will erheben.

"Mögst du nicht Schmerz durch
meinen Tod gewinnen!"
Sie sagt's; da küßt der Zwerg
die bleichen Wangen,
D'rauf alsobald vergehen ihr die Sinnen.

Der Zwerg schaut an die Frau,
von Tod befangen,
Er senkt sie tief ins Meer mit eig'nen Händen,
Ihm brennt nach ihr das Herz
so voll Verlangen,
An keiner Küste wird er je mehr landen.

"Aldrig, aldrig har I løjet for mig, stjerner,"
Således udbryder hun, "snart
vil jeg forsvinde,
Det siger I mig, dog dør jeg
i sandhed gerne."

Da træder dværgen hen til
dronningen for at binde
En rød silkesnor om hendes hals,
Og græder, som blændedes
han snart af sorg.

Han siger: "Du selv er skyld i denne kvide
Siden for kongen du har mig forladt,
Nu kan kun din død igen
vække glæden i mig.

"Ganske vist vil jeg hade mig selv for evigt,
Jeg som med denne hånd
har givet dig døden,
Dog må du nu blegne til en tidlig grav."

Hun lægger sin hånd på hjertet
fuldt af ungdommeligt liv,
Og fra øjet løber de tunge tårer,
Som hun bedende vil hæve til himlen.

"At min død dig blot ingen smerte volder!"
Siger hun; så kysser dværgen
de blege kinder,
Hvorpå hendes sanser
hende straks forlader.

Dværgen betragter kvinden,
i dødens favntag,
Han sænker hende dybt i havet
med sine egne hænder,
Hans hjerte brænder så fuldt
af længsel efter hende,
At han aldrig mere vil gå i land.

Erlkönig

Wer reitet so spät durch Nacht und Wind?
Es ist der Vater mit seinem Kind;
Er hat den Knaben wohl in dem Arm,
Er faßt ihn sicher, er hält ihn warm.

Mein Sohn, was birgst du so
bang dein Gesicht? –
Siehst, Vater, du den Erlkönig nicht?
Den Erlenkönig mit Kron' und Schweif? –
Mein Sohn, es ist ein Nebelstreif.

”Du liebes Kind, komm, geh mit mir!
Gar schöne Spiele spiel' ich mit dir;
Manch' bunte Blumen sind an dem Strand,
Meine Mutter hat manch gülden Gewand.” –

Mein Vater, mein Vater, und hörest du nicht,
Was Erlenkönig mir leise verspricht? –
Sei ruhig, bleibe ruhig, mein Kind;
In dürren Blättern säuselt der Wind. –

”Willst, feiner Knabe, du mit mir gehn?
Meine Töchter sollen dich warten schön;
Meine Töchter führen den nächtlichen Reihn,
Und wiegen und tanzen und singen dich ein.” –

Mein Vater, mein Vater, und
siehst du nicht dort
Erlkönigs Töchter am düstern Ort? –
Mein Sohn, mein Sohn, ich seh' es genau:
Es scheinen die alten Weiden so grau. –

”Ich liebe dich, mich reizt de-
ine schöne Gestalt;
Und bist du nicht willig, so
brauch' ich Gewalt.” –
Mein Vater, mein Vater, jetzt faßt er mich an!
Erlkönig hat mir ein Leids getan! –

Dem Vater grauset's; er reitet geschwind,
Er hält in Armen das ächzende Kind,
Erreicht den Hof mit Mühe und Not;
In seinen Armen das Kind war tot.

Elverkongen

Hvem rider så sent gennem nat og vind?
Det er faderen med sin søn;
Han har drengen fast i armene,
Han holder ham trygt, han
holder ham varm.

Min søn, hvorfor gemmer
du dit ansigt i frygt? –
Ser du ikke elverkongen, far?
Ellekongen med krone og slæb? –
Min søn, det er et tågestrejf.

”Du kære barn, kom, kom med mig!
Så skønne lege vil jeg lege med dig;
Mange farvestrålende blomster
er der på stranden,
Min mor har mangan en gylden robe.“ –

Min far, min far, og hører du ikke,
hvad elverkongen mig sagte lover? –
Vær rolig, helt rolig, mit barn;
I de tørre blade suser vinden. –

”Vil du, kære dreng, med mig gå?
Mine døtre vil pleje dig smukt;
Mine døtre danser for om natten,
Og vugger dig og danser og
synger dig til ro.” –

Min far, min far, og ser du ikke der
Elverkongens datter på det dystre sted? –
Min søn, min søn, jeg ser det bestemt:
De gamle piletræer virker så grå. –

”Jeg elsker dig, din smukke
skikkelse mig fortryller;
Og er du ikke villig, så bruger jeg vold.” –
Min far, min far, nu tager han mig!
Elverkongen har gjort mig ondt! –

Faderen gyser; han rider hastigt,
I sine arme holder han det klagende barn,
Når frem til gården med nød og næppe;
I hans arme barnet er dødt.

Nachtstück

Wenn über Berge sich der Nebel breitet
Und Luna mit Gewölken kämpft,
So nimmt der Alte seine Harfe, und schreitet
Und singt waldeinwärts und gedämpft:
„Du heilige Nacht:
Bald ist's vollbracht,
Bald schlaf ich ihn, den langen Schlummer,
Der mich erlöst von allem Kummer.“

Die grünen Bäume rauschen dann:
„Schlaf süß, du guter, alter Mann“;
Die Gräser lispeln wankend fort:
„Wir decken seinen Ruheort“;
Und mancher liebe Vogel ruft:
„O lass ihn ruhn in Rasengruft!“
Der Alte horcht, der Alte schweigt,
Der Tod hat sich zu ihm geneigt.

Mozart Symfoni nr. 36, ”Linzer”

Hvad gør man, når man lige har et
stop-over på vejen hjem fra Salzburg –
og den lokale greve fluks arrangerer en
koncert for at fejre, at man er i byen?
Jo, man skriver naturligvis en symfoni.
I hvert fald, hvis man hedder Mozart.

Byen var Linz i Østrig, og derfor bliver
Mozarts 36. symfoni tit kaldt for Linzer-
symfonien. Symfonien blev skrevet på
kun fire dage – på et tidspunkt, hvor
Mozart var på højdepunktet af sin
karriere. Han elskede Wien, og Wien
elskede ham – men Linz var nu heller
ikke immun over for Mozarts talenter:
”Da vi nåede byporten,” skrev Mozart
i et brev til sin far den 31. oktober,

Nattestykke

Når tågen breder sig over bjerge
Og Luna kæmper med skyerne,
Så griber den gamle sin harpe, og vandrer
Og synger dæmpet mod skoven:
”Du hellige nat:
Snart er det fuldbragt,
Snart sover jeg den lange søvn,
Der mig fra al lidelse udfrier.”

De grønne træer suser da:
”Sov sødt, du gode, gamle mand”;
Græsserne hvisker svajende videre:
”Vi dækker hans hvilested”;
Og mangan en kær fugl kalder:
”Åh, lad ham hvile i grønsværens grav!”
Den gamle lytter, den gamle tier,
Døden har bøjet sig mod ham.

”fandt vi en tjener, der ventede på at
køre os til Grev Thuns hjem, hvor vi nu
bor. Jeg kan ikke udtrykke, hvor megen
venlighed familien udøser over os. På
tirsdag den 4. november vil der være
en koncert i teatret her, og eftersom
jeg ikke har en eneste symfoni med
mig, skriver jeg en ny i rasende fart.”

I symfonien viser Mozart, at han mestrer
genren – og så bygger han videre
på den. Den langsomme indledning
til første sats var blevet populær i
Haydn-symfonier, men det er første
gang, at Mozart bruger den, og den
lyder nærmere som en musikalsk fantasi
end en Haydn-indledning. Herefter
følger en hurtig sats, som ikke lader
noget tilbage at ønske i Mozart-land;
her er ikke skyggen af tegn på, at han

havde travlt med at skrive symfonien.

Den langsomme sats er en siciliano, men den er instrumenteret med blæsere (oboer, horn, trompeter og pauker). På den tid var en langsom sats normalt lettere i karakter, og Mozarts blæsere gør den til en usædvanligt vægtig langsom sats for tiden. Satsen er usædvanligt mørk og melankolsk, kun med enkelte lysere glimt.

Som kontrast er menuetten kort og gør ikke særlig meget væsen af sig selv i sin velærværdige noblesse. Musikken er let på tå, fuldstændig som en menuet skulle være i samtiden.

Sidste sats er en landlig dans, der er lige så rustik som anden sats. Den skal spilles

”så hurtigt som muligt” og indeholder en overflod af melodiske ideer.

For øvrigt er der en skygge over denne musik: Mens Mozart-parret blev hyldet på deres rejse, døde deres førstefødte søn hjemme i Wien. Det er således ikke kun i Schuberts sange, at døden kaster sin skygge over musikken.

Bonusinformation (som strengt taget ikke handler om denne symfoni): Efter 36 kommer 37 som bekendt. Hvis denne Mozart-symfoni ikke lige ringer en klokke hos dig, så er der en uhyre god grund til det: Mozarts symfoni nr. 37 er nemlig mestendels skrevet af Michael Haydn.

Biografier af Christina B. Dahl

SCHUBERT, GRETCHEN, GOETHE OG LISZT

Schubert skrev mere end 600 lieder, og blandt de første er ”Gretchen am Spinnrade”, som må betegnes som en af begyndelserne til Schuberts vidunderlige og forbløffende store produktion af sange.

Leif V.S. Balthzersens tager dig bag om Schuberts lieder om den spindende Gretchen på vores hjemmeside under ”Baggrundshistorier”.

AARHUSSYMFONI.DK

Hartmut Haenchen DIRIGENT

Hartmut Haenchen er opvokset bag jern-tæppet i Østtyskland, men fik alligevel lov til at arbejde i Vesten med orkestre som Berlinerfilharmonikerne og Concertgebouw-orkestret. I 1986 flyttede han til Holland, hvor han blev chefdirigent for Nederlands Philharmonisch Orkest og musikchef på De Nationale Opera, også i Holland. Blandt hans seneste opgaver kan nævnes *Den flyvende hollænder* på Teatro alla Scala i Milano, Strauss’ *Daphne* og *Elektra* samt Wagners *Tannhäuser* på Théâtre du Capitole i Toulouse, *Lohengrin* på Teatro Real i Madrid, *Parsifal* på Det

Kongelige Teater i København samt *Salomé* og *Tannhäuser* på The Royal Opera House i London.

Opernwelt har kaldt ham for ”utvivlsomt en af de store Wagner-dirigenter i dag.” Han har medvirket på over 130 indspilninger, blandt andet en indspilning af *Parsifal* fra Bayreuth Festspillene, der er udgivet på Deutsche Grammophon. Han er desuden en flittig forfatter og har skrevet bøger om musik og opførelsespraksis.

Trine Bastrup Møller SOPRAN

Trine Bastrup Møller er uddannet ved Royal Academy Opera School og the National Opera Studio i London samt Det Kgl. Danske Musikkonservatorium i København.

Hun startede sin karriere som lyrisk mezzosopran, men har siden skiftet til sopranstemmen med stor succes. Hendes debut som sopran var i rollen som Tosca i Puccinis *Tosca* på Slotsoperaen i 2018, og herefter har hun udvidet sit spinto repertoire med flere dramatiske roller. I 2019 sang således hun Turandots parti i *Turandot* ved Immling Festival i Tyskland.

Senest har hun stået på scenen som Brünnhilde i Wagners *Valkyrien*, en rolle som har vundet hende en velfortjent plads i nomineringen til "Årets Sanger" i den forestående Reumert prisoverrækelse 12. juni 2022.

Hun fortsætter i øvrigt sit anmelderroste virke som Brünnhilde hos Teater Basel i Schweiz (*Nibelungens ring*) og ved Den Ny Opera i Esbjerg (*Siegfried* og *Götterdämmerung*).

Arttu Kataja BARYTON

Den finske baryton Arttu Katajas karriere begyndte med et brag: Han vandt flere store konkurrencer, herunder Mozartkonkurrencen i Salzburg to år i træk.

Derefter fik han fast ansættelse på den velrenommerede Deutsche Staatsoper i Berlin straks efter sin eksamen fra Sibeliusakademiet i Helsinki. Her sang han roller som Greven i *Figaros bryllup*, Guglielmo i *Così fan tutte*, Taddeo i *Italienerinden i Algier*, Papageno i *Tryllefløjten*

og Marcello i *La Bohème*. Desuden har han optrådt på scener som Theater an der Wien, Teatro Municipal in Santiago de Chile, Den finske nationalopera og Savonlinna Opera Festival.

Desuden synger han gerne sammen med symfoniorkester såvel som solokoncerter, og han har medvirket på flere indspilninger.

KONCERTBESÆTNING

VIOLIN I

Ian van Rensburg
Cristian Chivu Ivan
Johanna Tolvanen
Tue Lautrup
Hanne Holt Nielsen
Todd Cadieux
Katrin Djordjevic Sønnichsen
Matthias von Niessen
Matthias Gahl
Hayato Ishibashi
Peter Clemson, kontrakt
Lada Fedorova, assistent

VIOLIN II

Sarah Lucy Foldager
Birgitte Bærentzen Pihl
Marta Wisniewska-Mruk
Erik Søndergaard Jensen
Charlotte Hald Lauridsen
Pernille Jönsson Nüchel
Sonja Lind, kontrakt
Violina Petrova, kontrakt
Olga Rosca-Marcov, kontrakt
Hanne Askou, assistent

BRATSCH

Luminita Marin
Christine Hagge Larsen
Nikolaj Lind Pedersen
Lars Kvist
Lise Pehrson
Zane Kalnina
Robert Karlsson, assistent
Zane Sturme, assistent

CELLO

Eugene Hye-Knudsen
Brian Friisholm
Jens Lund Madsen
Ananna Lützhøft
Chiao-Hui Hwang
Fang-Yu Liang

KONTRABAS
David Møllfattrick
Christian Jørgensen
Frank Christensen
Poul Erik Jørgensen
Mads Uldall-Jessen, assistent

FLØJTE

Toril Vik Kjøller
Judith Wehrle

OBO

Emmanuel Rolland, assistent
Lisa Anna Gross

KLARINET

Vibeke Kærsgaard Lembcke
Kristian Flagstad

FAGOT

Eric Beselin
Harald Tørring Svendsen, kontrakt

HORN

Flemming Aksnes
Lisa Maria Cooper
Jari Kamsula
Carsten Elborg Adrian

TROMPET

Kim Hansen
Anders Kildahl Larsen
Martin Schuster

BASUN

Fabrice Godin
Christian Tschering Larsen, assistent

BASBASUN

Jens Vind

PAUKER

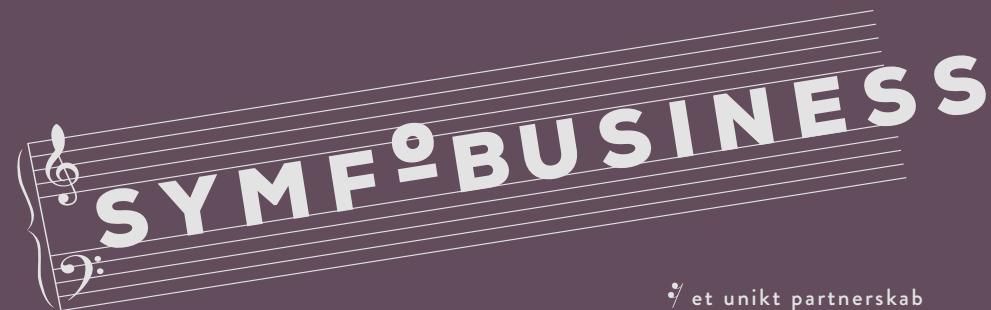
Nikolai Petersen, kontrakt

SLAGTØJ

Anders Lynghøj

HARPE

Joost Schelling, assistent

et unikt partnerskab
på tværs af symfoni,
udvikling & erhverv

SymfoBusiness er et kulturfremmende værdi-partnerskab og et direktørnetværk — samt et berigende oplevelsestilbud for alle ansatte i de virksomheder, som samarbejder med Aarhus Symfoniorkester.

Ved at tegne et årligt medlemskab og blive enten Platin- eller Sølvpartner støtter man direkte orkestrets vision, der byder på radikale nye måder at præsentere klassisk musik på, fortælle orkestrets historie, og inddrage publikum i interaktive og medrivende koncertformer.

Som *SymfoBusiness*-partner er man derudover garanteret et skræddersyet koncertforløb med

indlagte middage, rejse og eventuelt optræden i virksomheden, der tager medlemmerne helt ind i musikken — og bagom den.

Det er et forløb, der til fulde udnytter orkestrets professionelle kompetencer for sammenspil, organisering og inspiration — både som det kommer til udtryk i arbejdet på scenen og i alt det, der foregår før publikum lytter med.

Interesserede virksomheder og ledere kan kontakte Administrations- og sponsorchef Thorkild Andreasen:

thorand@aarhus.dk • 41 85 68 51

SYMFOBUSINESS SÆRLIGE GIVERE 2022

SALLING·FONDENE

KØBMAND HERMAN SALLINGS FOND

STIBOFONDEN

Per og Lise Aarsleff Fond

SYMFOBUSINESS PLATINPARTNERE 2022

vola

JKS

Moving your potential

SCHOUW+CO

KAUFMANN
SINCE 1944

Bjerrers
Bureau ApS

SYMFOBUSINESS SØLVPARTNERE 2022

Danske Bank

Bliv fadder

Kontakt os på tlf. 89 40 90 90 / symfoni@aarhus.dk

Aarhus Symfoniorkesters Fond består af individuelle fadderskaber fordelt på fonde, virksomheder og privatpersoner. Den selvstændige fond støtter orkestrets arbejde ved tilskud til instrumenter, turnéer, CD-indspilninger og lignende.

- » A. Enggaard A/S
- » Advokaterne i Jyllandsgården A/S
- » Alice Madsen
- » AVK Holding
- » Bech-Bruun
- » Bendt Almvig, arkitekt maa.
- » BoostPLM
- » Brødrene Kier A/S
- » C.F.Møller Danmark A/S
- » CHD Holding A/S
- » Comwell Aarhus
- » Dansk Erhvervsprojekt A/S
- » Dansk Musiker Forbund
- » Danske Andelskassers Bank
- » EDC Erhverv, Poul Erik Bech Aarhus
- » Fa. Benny Rasmussen
- » FO-Aarhus
- » Formuepleje A/S
- » Gorrissen Federspiel
- » Hans Schourup A/S
- » Holst, Advokater
- » INTERLEX Advokater
- » Juhl-Sørensen Pianohandel
- » Jyske Bank
- » Keld T. Lauritsen Holding APS
- » Kjeld Sachmann
- » Kosan Gas A/S
- » Linco Holding A/S
- » MEGAGROUP Holding Aps
- » Middelfart Sparekasse
- » Nordea
- » PDS Kapitalforvaltning ApS
- » Per Aarsleff Holding A/S
- » Pressalit A/S
- » PricewaterhouseCoopers
- » RSM Danmark
- » RSM Danmark – personaleforeningen
- » Schouw & Co A/S
- » Stantræk A/S
- » Steffen Ebdrup Invest aps
- » Stibo A/S
- » Stormagasinet Salling
- » Støtteforeningen FHH
- » SYDBANK
- » Todbjerg Busser A/S
- » torbenbrandi – projektudvikling
- » Vilhelm Kiers Fond
- » Violinbygger Jens Stenz
- » Aarhus Oliefabriks Fond
- » Aarhus Stiftstidendes Fond
- » Aarhus Symfoniorkesters Venner
- » Aarhus Universitets Forskningsfond

Særlig privat giver:
Keld Heine Mortensen

Vær med til at støtte AARHUS SYMFONIORKESTER

Bliv medlem af
Aarhus Symfoniorkesters Venner

Medlemskab giver
fri adgang til særlige
prøver/generalprøver,
gratis medlemsblad
samt uvurderlig støtte
til byens orkester.

Meld dig ind på
www.asov.dk

eller ved henvendelse til formand
Tove Christensen, dr. med.
asov.tc@gmail.com

Husk at
venneforeningen holder
gratis optakt for alle før
hver torsdagskoncert.

Se programmet på
www.asov.dk

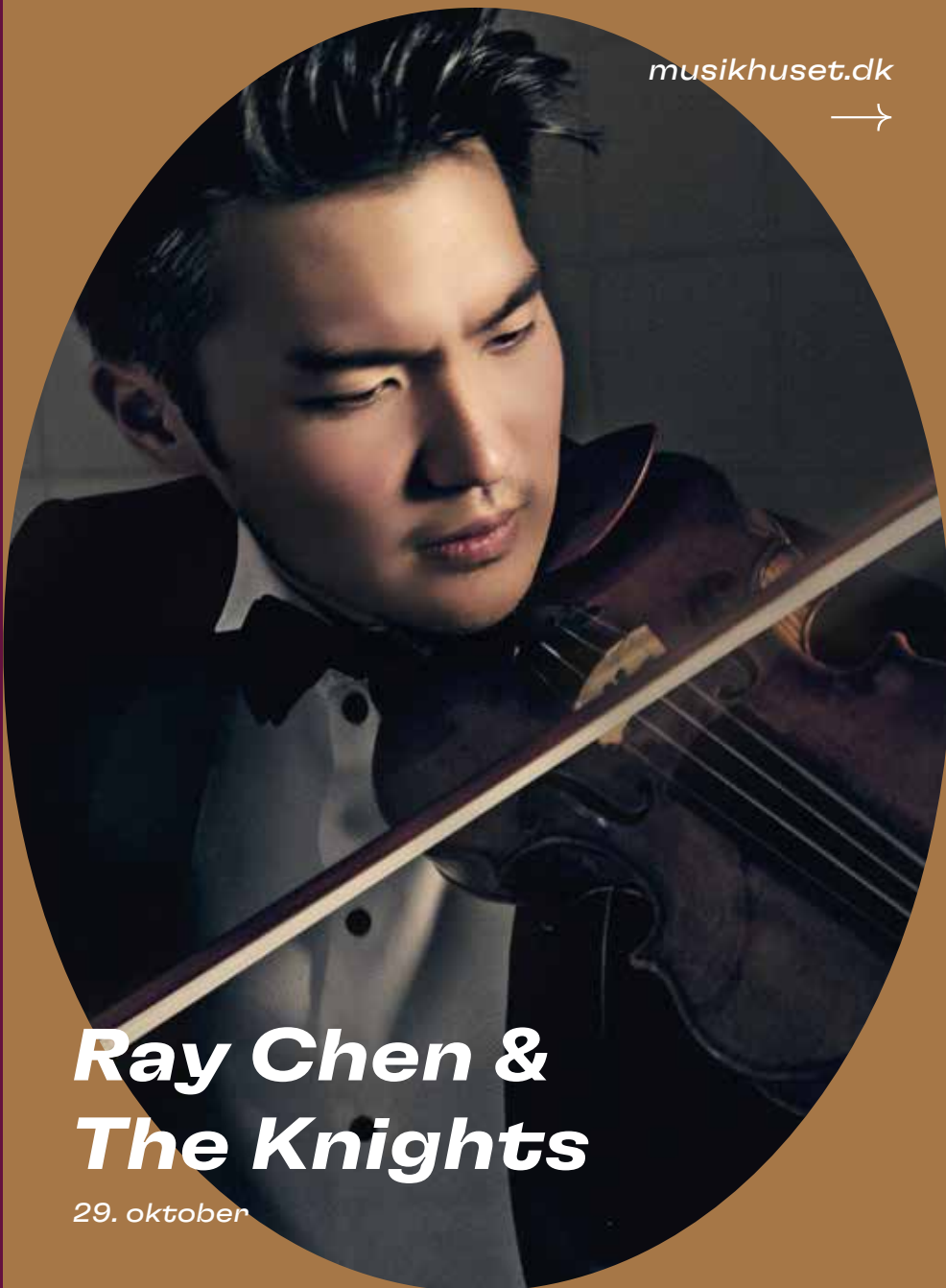
Optaktsholder 19. maj:
Komponist Allan Gravgaard Madsen

**Nyd en
sommeropera-middag
i Den Gamle By
inden forestillingen!**

AARHUS SOMMER
OPERA

Mozarts Don Juan

Forestillinger:
27/8, 30/8, 31/8, 2/9, 3/9, 6/9 og
7/9 2022 kl. 19.30
Helsingør Theater i Den Gamle By
Billetter: www.billetten.dk

Ray Chen & The Knights

29. oktober

Det Kongelige Kapel Ungdommelige mesterværker 29. apr
En symfoni til Aarhus 19. juni
De fire årstider efter Vivaldi Karl Aage Rasmussen og
Concerto Copenhagen 8. oktober